

ZAPISNIK

sa 120. sjednice Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore, održane 6. jula 2020. godine

Sjednica je počela u 11.00 časova.

Predsjedavao je Predrag Sekulić, predsjednik Odbora.

Sjednici su, u Plavoj sali, prisustvovali poslanici: Ana Nikolić, Genci Nimanbegu, Boris Mugoša, Raško Konjević i Srđan Milić.

U radu sjednice, putem elektronskog uključenja, učestvovali su poslanici: Nikola Rakočević i Filip Vuković.

Poslanik Branko Čavor, zbog ranije preuzetih obaveza, najavio je odsustvo sa sjednice.

U skladu sa članom 65 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, poslanika Branka Čavora zamijenio je poslanik Momčilo Martinović.

U skladu sa članom 55 Poslovnika Skupštine, u svojstvu zainteresovanog poslanika, sjednici je prisustvovao poslanik Milun Zogović.

Sjednici Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine, prisustvovali su: Radoje Žugić, guverner Centralne banke Crne Gore (CBCG), Zorica Kalezić, viceguvernerka CBCG i Miodrag Radonjić, viceguverner CBCG.

Prije utvrđivanja dnevnog reda sjednice, predsjednik Odbora, Predrag Sekulić, saopštio je da se sjednica Odbora, zbog aktuelne situacije, odnosno pandemije korona virusa i obaveznosti poštovanja mjera Nacionalnog koordinacionog tijela, održava elektronski, putem zoom aplikacije.

Predsjednik Odbora konstatovao je da postoji kvorum za rad i punovažno odlučivanje.

Za sjednicu je utvrđen sljedeći

KONSULTATIVNO SASLUŠANJE na temu:

**„PITANJA SPROVOĐENJA MORATORIJUMA NA OTPLATU KREDITNIH
OBAVEZA GRAĐANA CRNE GORE I ULOGA CENTRALNE BANKE CRNE GORE
U OVOM PROCESU“.**

* * *

- Zapisnici sa 110, 111, 113, 117. i 118. sjednice Odbora usvojeni su bez primjedbi -

* * *

Predsjednik Odbora, Predrag Sekulić, podsjetio je da je saslušanje organizovano u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine a polazeći od inicijative (zavedena pod brojem 00-63-7/20-30 od 29. juna 2020. godine) člana Odbora, Raška Konjevića, koju je Odbor razmotrio na 119. sjednici, održanoj 2. jula 2020. godine. Polazeći od navedenog i prihvatanja podnosioca inicijative da se umjesto kontrolnog, održi konsultativno saslušanje, današnjoj sjednici prisustvuju: Radoje Žugić, guverner CBCG, Miodrag Radonjić, viceguverner CBCG i Zorica Kalezić, viceguvernerka CBCG. Dogovoreno je da guverner CBCG da uvodne informacije u skladu sa temom saslušanja a da zainteresovani poslanici u formi postavljanja pitanja i komentara nastave dalji rad.

Guverner Centralne banke Crne Gore, Radoje Žugić, zahvalio se na prilici da objasni funkciju, ulogu i značaj CBCG u pocesu smanjivanja ili amortizovanja rizika izazvanog pandemijom COVID-19. Ukazao je da je prethodna godina možda i najuspješnija godina u bankarskom sistemu ikad i naveo da su svi ključni bankarski parametri na pozitivnom trendu i da su imali visok nivo likvidnosti, dobru kapitalizovanost, visoku profitabilnost i istovremeno najniže kamate u kreditnoj aktivnosti banaka, kao i da je zabilježen najniži nivo loših kredita u ukupnim kreditima. Naveo je da je sve ovo bio jedan dobar bafer za saniranje prvog udara krize Korona virusa i iskazao mišljenje da su banke u tom dijelu uradile dobar posao. Ukazao je da je Savjet CBCG u prethodnom periodu imao 10 sjednica i donio 9 značajnih odluka.

U odnosu na pitanja i dileme, da li je aktivnost CBCG omogućila bankama profit, ekstra profit ili dodatne prihode, i da li je to 10, 15, 18, 20 ili 30 miliona eura, ukazao je da za navedeno postoje dva tumačenja – jedno je logično, a drugo stručno. Da li je trebalo otpisati kamate u moratorijumu? U odgovoru na to pitanje, guverner je odgovor kandidovao samim pitanjem. Da li je neko od nas došao na benzinsku pumpu da toči gorivo, a da ne plati gorivo? Ili drugo, da li je neko otišao u apoteku za lijek koji je dobio besplatno? I da li je neko tražio možda registraciju koja traje ne godinu, nego godinu i tri mjeseca? I četvrto, da li je neko u samoposluzi uzeo proizvode, a da nije platio? Riječ je dakle, o privatnom kapitalu i svako pravno lice koje vrši usluge ili vrši promet - ima svoj interes u tome. Isto je i sa bankama. Bankarska roba je novac, novac se prodaje po kamatnoj stopi, a kamatne stope su ugovorena kategorija između banke i klijenta. Ako bi se desilo, da se smanjuju te kamatne stope ili ukidaju kamatne stope, ogroman bi bio teret po poreske obveznike jer je to ugovorni odnos između banke i klijenta. Odnosno, saglasnost volja banke i klijenta. Eventualno neke nove kamatne stope u određenim uslovima koje propisuje Zakon o Centralnoj banci Crne Gore u članu 4, ako bi se potencijalno ugrožavala finansijska stabilnost, tada CBCG ima mandat da eventualno ograniči kamatne stope, ali samo za nove kredite. Drugi rezon, ako bi se to desilo, jeste da su u prošloj godini, vlasnici stranih banaka, privatnog kapitala, uložili u bankarski sistem 105.000.000 eura, i time povećali kapitalizovanost i kreditnu aktivnost, podigli solventnost na preko 17% i obezbijedili stabilnost i otpornost bankarskog sistema. Ako bi to uradili, iskazao je mišljenje, da bi strani investitori listom otišli iz Crne Gore, jer bi bila nesigurna destinacija za njihova ulaganja.

U stručnom dijelu, naveo je primjer susjedne Bosne i Hercegovine, koji su predložili parlamentu da se smanje kamatne stope u toku moratorijuma. A, moratorijum kod nas je bio obavezan za banke a dobrovoljan za klijente. U toj dobrovoljnosti imali smo blizu 64.000 klijenata, koji su prihvatili takvu vrstu moratorijuma. Bilo je banaka, koje su i u 70% imale blokadu, svog kreditnog portfolija. Kasnije su vratile to. Stručni aspekt, zašto ne treba da se dešava ono što je bio predlog ovdje u parlamentu – su ocjene Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, evropskih bankarskih vlasti, koji kažu, da ni po koju cijenu se ne smije ugroziti neto sadašnja vrijednost. To znači da se u moratorijumu, ništa ne mijenja, a mijenja se samo period – produžava se period povrata sredstava. I dalje, citiraću: za kamatne stope niže od tržišnih – predstavljaju mnogo značajan rizik za ekonomiju iz više razloga. Prvo, nameće značajan rizik po stabilnost, potkopavajući likvidnost i kapital banaka. Drugo, narušava se disciplina plaćanja, omogućava neplaćanje i onim dužnicima koji su finansijski sposobni ali ne žele da plaćaju, a to će samo otežati i povećati troškove dobijanja kredita u budućem periodu za dobre klijente. I treće, može dovesti do poremećaja u smislu odobravanja kredita klijentima koji nijesu bili komercijalno održivi ni prije krize Covid-19, na račun sektora koji imaju veći potencijal za generisanje snažnijeg ekonomskog rasta. Na bazi ovoga, predlog zakona koji je bio u parlamentu Bosne i Hercegovine, promptno je povučen.

Da se navedeno desilo kod nas, guverner je mišljenj da bi, vjerovatno, Vlada, ostala bez instrumenta Monetarnog fonda, bez donacije od Evropske komisije. Dalje, šta se desilo ili kakve su konsekvence za banke u periodu nakon što smo donijeli odluku u moratorijumu. Banke su imale pad profita za prvih pet mjeseci vise od 36%, ako uzmemo u obzir da je prvi kvartal imao pozitivnu stopu ekonomskog rasta. To znači da je u kratkom roku pad profita bio više od 36% ili 9,4 miliona eura. Uz to dvije banke su iskazivale gubitke od kojih je jedna sistemski važna i to uz sve ovo, makroekonomske proekcije koje radimo u CBCG i svi u okruženju, nijesu baš pozitivne. Guverner je ocijenio da je za očekivati da se neki negativni trendovi nastave i ukazao da ne želi da vjeruje da klijenti, koji su izabrali moratorijum, nijesu imali racionalnu odluku. Naveo je i da u CBCG nijesu imali ozbiljnih prigovora po tom osnovu, čak smo imali i pozitivne komentare, te da su generalno sredstva koja su bila blokirana tokom moratorijuma iznosila 1,3 milijarde eura. Po tom osnovu uskraćena likvidnost banaka je bila u vremenu do kraja maja, 155 miliona eura za vrijeme trajanja moratorijuma. To je likvidnost koja je data građanima i privredi i oni su po tom osnovu povećali svoj dohodak, po tom osnovu kreirali novu tražnju i po tom osnovu izvršavali neke druge obaveze. Sve to je rezultiralo sa ovim negativnim trendovima kada su banke u pitanju. U odnosu na mjere koje je CBCG donijela ukazao je da se prva aktivnost odnosi na to da je stopa obavezne rezerve smanjena za 2 procentna poena, i da su po tom osnovu dobili značajna sredstva likvidnosti za sve banke u sistemu, na osnovu čega su banke snažno krenule u odobravanje novih sredstava. Druga aktivnost se odnosila na ostatak rezerve za koju je smanjena cijena za 50 procenata za slučaj da se desi potreba nekoj banci da vuče neki veći kapital iz obavezne rezerve. Na trećem mjestu su međunarodne aktivnosti. A sada najvažnije od svega, konačna stvar koju smo radili u periodu o kom smo ćutali, dobili smo liniju za aktivnost od Evropske Centralne banke za Crnu Goru danas je u mom

kabinetu bio član odbora Bundes Banke gospodin Bals i pohvalio naše aktivnosti vezano za to i da prvi put u historiji imamo direktnu liniju likvidnosti. Ovo samo govori o tome da smo dosta toga uradili da održimo ključnu funkciju Centralne banke Crne Gore, a to je zaštita povjerilaca u mjeri mogućeg. U odnosu na navode da je guverner obmanuo javnost u vezi sa moratorijumom ukazao je da je CBCG napravila uputstvo koje je bilo dostupno i građanima i bankama. To uputstvo i danas stoji na sajtu CBCG, i svako od nas ga može pogledati i vidjeti da tu nema nespornosti. Naveo je i da je na konferenciji kazao: Nema nikakvog posebnog i dodatnog naplaćivanja kamate tokom trajanja moratorijuma, ne naplaćuje se ništa, ni obračunavaju se ni kamata ni glavica, prema uslovima iz ugovora i sve se prolongira za dodatna tri mjeseca istekom moratorijuma. Dakle čitav kredit odnosno njegova otplata produžava se tri mjeseca. Ovo je precizno ovako za medije dato, a sve se može provjeriti na sajtu Centralne banke na kom postoji uputstvo kako za banke tako i za klijente banaka. Guverner je podsjetio da su banke u periodu moratorijuma besplatno servisirale e-komerc, platni promet na distanci i besplatno servisirale usluge podizanja novca sa bankomata, upravo sa ciljem da se ne širi epidemija odnosno zaraza. Po tom osnovu su banke izgubile oko 4 miliona eura i to, takođe, predstavlja njihov doprinos. Ponavljam nismo advokati banaka ali jesmo da govorimo jezikom činjenica, podataka i argumenata. Novoodobreni krediti od banaka u vremenu od početka krize do kraja juna mjeseca iznose 265 miliona eura, a to je za 12.425 klijenata od čega dominantan iznos imaju preduzeća 191 milion eura, a fizička lica 74 miliona eura. Kamatna stopa za ove kredite u periodu moratorijuma iznosi 4,66. Guverner je naveo da pored svih teškoća i dalje imamo blago postupno snižavanje kamatne stope. Ona je veća na agregatnom nivou zbog kredita iz prethodnog perioda ali na novoodobrene kredite u vremenu moratorijuma je 4,66. Podatak koji se tiče novoodobrenih kredita u iznosu od 265 miliona eura za 12.425 klijenata govori o tome da su banke dale izuzetan doprinos.

Poslanik Raško Konjević, naveo je da je nakon uvodnog obrazloženja guvernera CBCG stekao utisak da sluša predsjednika Udruženja banaka jer nijednom nije čuo riječ solidarnost, koja kada je guverner imao intervju 20. marta 2020 godine na televiziji Crne Gore u emisiji Živa istina, dobar dio emisije je govorio o solidarnosti i o tome da trebamo jednako da podnesemo krizu i sl. Danas u tom kontekstu, po mišljenju poslanika Konjevića, guverner nijes spomenuo građanina i da li je građaninu nešto teret, da li je privredi nešto teret, već se govorilo o bankarskom sektoru koji je, narodski rečeno, na ivici egzistencije. Naveo je da CBCG treba da više brine o privredi i o građanima a malo manje o bankama i njihovom profit, da regulišete ambijent u kojem će oni da rade. Ukazao je da je u navedenoj emisiji guverner saopštio podatak da je prosječna kamatna stopa 5,97%. Navedeno ukazuje da je razlika između aktivne i pasivne kamatne stope oko 5,2%. Poslanik Konjević, ukazao je da je guverner u jednom intervjuu 28. oktobra 2018 godine, u superlativ govorio o bankarskom sistemu o solvetnosti i likvidnosti itd. da bi samo oko mjesec dana nakon toga, tačnije 7. Decembra 2018. godine bila uvedena privremena uprava u Atlas i u IBM banci. U daljem izlaganju naveo je da su oko 100 miliona eura depozita, deponenti izgubili u ove dvije banke, a to su oni deponenti koji su

imali sredstva u tim bankama veća od 50 hiljada eura koliko je garantovano. Postavio je pitanje koliko je Fond za zaštitu depozita do današnjeg dana naplatio sredstava i kakva je procjena, odnosno, koliko sredstava se neće naplatiti. Poslanik Konjević naveo je da smatra da je to iznos od oko 40 miliona eura. U te dvije banke naveo je da je radilo 280 ljudi, i postavio pitanje koliko ih radi danas. Navedeno je, po mišljenju poslanika Konjevića, presjek aktivnosti Centralne banke. Drugi segment je dio za koji, po mišljenju poslanika Konjevića, se odnosi na to da se u CBCG guverner bavi politikom, I u prilog navedenom citirao guvernerovu izjavu sa jedne konferencije: "Iz krize ćemo izaći sa manje štete nego oni koji su sa njom ranije pogođeni". U daljem izlaganju poslanik Konjević naveo je da je guverner rekao da, u scenariju da kriza traje dva mjeseca turizam i nekretnine će da padnu 90%, saobraćaj 60%, a da po projekciji Centralne banke koju guverner saopštava, pada turizma, nekretnina i saobraćaja, trajanje krize od 60 dana, rast u Crnoj Gori će biti 0,5%. U drugom scenariju ako bude kriza trajala 90 dana to biti 0, a u trećem scenariju ako kriza bude trajala 120 dana kažete da ćemo biti u blagoj recesiji. Od navedenog intervjuja do danas prošlo je tri mjeseca. Poslanik Konjević iskazao je mišljenje da navedeno što je tada javno rečeno, je narušavanje reputacije Centralne banke. Poslanik Konjević ukazao je da prema podacima Vlade banke će obračunati u ova tri mjeseca kamate (36 miliona eura), što je više nego što je Vlada pomogla direktno privredi i građanima prvim paketom mjera. Postavio je pitanje da li guverner smatra da je građanin i privreda 1. jula, kada je istekao moratorijum, u boljoj poziciji ili u lošijoj finansijskoj poziciji.

Ukazao je i da je u međuvremenu 10 hiljada ljudi ostalo bez posla, koji su vjerovatno imali svoju vrstu kreditnog zaduženja, kao i kako guverneru djeluje potencijal turističke privrede da vraća kredite ili da li je potencijal turističke privrede bolji od 1. aprila ili 1. jula. U odnosu na izjavu guvernera da je potrebno dijeliti teret, saopštenoj u jednoj emisiji, poslanik Konjević postavio je pitanje, zašto tako nije razmišljao 2009. Godine, bez obzira na kojoj poziciji je bio, kada je ova država donijela zakon kojim je pomogla banke sa nekih 50-ak miliona eura. Ukazao je da je tada, zakonom definisana kamata bila 1,25%, I naveo da to znači da kad država kada treba da pozajmi sredstva bankama onda može po 1,25%, ali kada se na drugoj strani nešto treba promijeniti, kada je u pitanju građanin ili privreda, onda je ugovor sveto pismo, kao da ne postoji aneks ugovora kao mogućnost. Poslanik Konjević, na kraju, u odnosu na primjer koji je naveo guverner, je konstatovao da "kad god neko ode na benzinsku pumpu on treba da plati gorivo, izuzev ako kao ja i Vi vozimo službeno auto, onda ga ni ja ni Vi ne plaćamo".

Guverner CBCG, Radoje Žugić, u odnosu na konstatacije i u odgovoru na pitanja poslanika Konjevića, ukazao je da je spomenuo građane, odnosno, i da novoodobreni krediti za građane u periodu od početka krize do kraja juna iznose 74 miliona eura. Takođe, obavijestio je Odbor da postoji samo dvanaest država u svijetu među kojima je i Crna Gora, a Crna Gora je prva ušla u taj process, sa obavezom za banke odobre moratorijum, a građani da se prijave i to putem telefona kako ne bi došlo do širenja pandemije COVID 19. Takođe, iskazao je mišljenje da je broj građana koji su iskoristili moratorijum sasvim dovoljan kao činjenica da je urađen pravi posao. Naveo je i da ne

misli samo na profit banaka, nego i na oporavak ekonomije. Ponovio je da je ključna obaveza CBCG, član 4 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore, a to je očuvanje finansijske stabilnosti i sve su mjere u tom pravcu. U odnosi na izjave koje su saopštene u emisiji koju je poslanik Konjević spomenuo, naveo je da je to je bilo vrijeme početka krize i da su se stanje i prognoze međunarodnih finansijskih institucija i ostalih mijenjale iz dana u dan. Naveo je da u tom vremenu niko nije bio svjestan težine krize i da sve to ne radi guverner sam nego kompletan tim profesionalaca u Centralnoj banci Crne Gore. Potrebno je izaći iz krize sa što manje štete i da se sve radi u tom pravcu, zaključio je guverner. Takođe, guverner je ukazao da postoji fleksibilno restruktuiranje kreditnih linija bez tereta rezervacija po komercijalne banke, odnosno nema pogoršanja kategorije klasifikacije zbog dana kasnjenja. To je stimulans koji je dala Centralna banka komercijalnim bankama kako bi produžavale period otplate kredita i eventualno smanjivala kamatne stope. Kamatne stope jesu 4,66% na ove kredite, a 5,97% su bile u vremenu kada je data izjava guvernera. Guverner CBCG, Radoje Žugić, saopštio je da je država 2009. godine uradila dva krupna iskoraka u tom vremenu, pozajmila sredstava po navedenoj kamatnoj stopi i to su sredstva koja su data bankama da se iste sačuvaju. Istovremeno država je vratila sve što je bila uzela od poslovnih banaka, i to je veći doprinos održanju likvidnosti banaka u tom vremenu. Oko Atlas banke guverner je postavio pitanje šta je bilo drugo rješenje osim ovoga. U daljem izlaganju naveo je da ako imate solventnost koja je ušla u zonu imperativne norme za liniju stečaja šta je moglo da se uradi osim na način kako je to urađeno. Koliko će biti vraćeno guverner je ukazao da ne bi ulazio u kalkulacije, ali i naveo da se vraća aktivno, da imovina postoji i da postoje prioriteti u naplat, te iskazao očekivanje da će naplata FZD-a biti bolja od prognoza koje je saopštio poslanik Konjević.

Viceguvernerka CBCG, Zorica Kalezić, u okviru pitanja koja su se odnosila na Atlas banku i podršku države 2009. godine u odnosu na današnje mjere, navela je da o procesu rješavanja Atlas banke i IBM banke sad već imamo i ocjenu međunarodnih finansijskih institucija, kao i što smo prognozirali sa kraja 2018. Godine, da je proces odrađen u skladu sa zakonom i da nije imao nikakvog uticaja na finansijsku stabilnost. Za dio koji se odnosi na 100 miliona neobezbijeđenih kredita navela je da se u tom segment mora biti izuzetno precizan o tome kakva je njihova struktura. Od tih 100 miliona eura neobezbijeđenih depozita, 63 miliona eura se odnose na depozite pravnih i fizičkih lica koja su zamrznuta, znači koja su pod istagom za potencijalno pranje novca i potencijalne kriminalne aktivnosti, 18 miliona eura se odnosi na državu, što znači da je budžet pretrpio nekih 0,4% BDP-a, a od toga centralni budžet 0,1%. U vazi sa navednim ukazala je da se tako, na kraju, dolazi do cifre od 18 do 19 miliona eura neobezbijeđenih depozita građana i privrede, koji naravno kroz sam proces kako se proces naplate bude dešavao, i dalje imaju šansu da jednog dana ta sredstva naplate. Kada govorimo o djelovanju države 2009. godine ukazala je da tada to nije bio trend samo u Crnoj Gori, i da je generalno pristup svih institucija i svih država u svijetu bio, da od jedne krize koja je počela u finansijskom sistemu, najracionaniji i najbrži način podrške je bio kroz podršku države, takozvani bailout. U međuvremenu, navela je, da je, uslovno rečeno, donijet čitav niz

smjernica od brojnih institucija gdje se država više ne pojavljuje kao glavna institucija koja treba da vrši spašavanje banaka, to jest, odgovornost banaka i spašavanje je prenijeto na neke druge instance, a konkretno kada je u pitanju mogućnost djelovanja države u okviru ove krize, gdje imamo prelivanje potencijalno krize sa realnih tokova na finansijske tokove. Viceguvernerka je istakla da definitivno smatra da, takođe, postoji mjesto za državu odnosno za razvojni fond i da su sa stanovišta Centralne banke pokušavali da maksimalno izađemo u susret bankama u smislu katalizatorskog efekta prema najvažnijim internacionalnim finansijskim institucijama.

Viceguverner CBCG, Miodrag Radonjić, u odnosu na kamatni spread, ukazao je da se treba biti precizan kada se to računa, i naveo da to nije prosta razlika između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa već se moraju računati i otpisane kamate. Znači u skladu sa propisima Centralne banke, svaka kamata koja zakasni mora biti korigovana, mora biti umanjena, a sve kamate koje zakasne preko 90 dana se otpisuju, tako da je kamatna razlika znatno iznad, što znači da je kamatni spread znatno niži nego kad bi samo oduzeli od aktivne kamatne stope pasivnu kamatnu stopu. U odnosu na drugi dio vezano za solidarnost, naveo je da je odluka donijeta u martu kad smo gledali sve ono što se dešavalo u Italiji i da smo donijeli ovakav moratorijum koji ide definitivno u korist dužnika, zajmoprimaca, prije svega vodeći se onom logikom čak i ako nije u nuždi i ako mu nije plata zakasnila, neće se tražiti potvrda za finansijsku ugroženost. Zaključio je da je odluka o moratorijumu bila prije svega solidarnost.

Poslanik, Raško Konjević, u odnosu na broj građana koji je iskoristio moratorijum, a o kojem je govorio guverner, iskazao je mišljenje da je to najporazniji podatak koji je saopšten, zato što to znači da je 64 hiljade klijenata, građana i privrede u nuždi da uđe u moratorijum. Ponovio je da je očekivanje, prema Vladinim dokumentima, smanjivanje zarada, i naveo da je već prosječna zarada smanjena sa 522 na 518 eura itd. Ponovio je da je odnos države prema bankama i odnos regulatora prema građanima u visini kamatne stope ni manje ni više nego preko 5,5% i da tržište ne važi kada su banke u pitanju, a kad je građanin i privreda u pitanju onda je tržište neprikosnoveni kategorija. Takođe, ukazao je da, kada je u pitanju stečajni postupak u Atlas banci i naplata potraživanja, Fond za zaštitu depozita trenutno potražuje oko 61 milion eura i bio mišljenja da je nenaplativo oko 40 miliona eura i da je uz to oko 280 radnika ostalo bez posla. U odnosu na prethodne izjave za medije guvernera Centralne banke Crne Gore i procjene pada ekonomije zbog pandemije COVID-19, poslanik Konjević je bio mišljenja da, imajući u vidu autoritet institucije koju predstavlja a koja je regulator i ustavna kategorija, treba voditi računa da navedene izjave ne budu političkog karaktera. Kada je u pitanju moratorijum na otplatu kredita, poslanik Konjević je ocijenio da će najveći teret krize da podnesu građani, imajući u vidu da će velikom broju doći do smanjenja zarada i da će određeni broj ostati bez posla dok će doći do uvećanja anuiteta. Poslanik Konjević je iskazao stav da je trebalo biti više solidarnosti a manje tereta za građane, kao što su država i građani bili solidarni prema bankama još 2009. godine.

Poslanik Srđan Milić, postavio je pitanje koje se odnosilo na moratorijum za otplatu kredita i šta građani mogu očekivati u narednom periodu imajući u vidu da nas očekuje drugi talas pandemije COVID-19. U odnosu na moratorijum u Atlas banci koji je uveden u januaru 2019. godine, interesovalo ga je umanjeње depozita u iznosu od 28,1 milion eura na ime zatvaranja kredita pojedinih klijenata u navedenom periodu. Poslanik Milić je naveo da su banke najvrednije poreske platiše, da ne osiguravaju zaposlene na minimalnu zaradu, da su uvijek na bjelim poreskim listama i da bi svako želio da bude njihov komitent. Naveo je da su banke u Crnoj Gori, prema podacima Centralne banke Crne Gore u prethodne tri godine tj. u 2017, 2018. i 2019. godini ostvarile pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 110 miliona eura. Kada je u pitanju 2020. godina, poslanik Milić je naveo da su banke u prvom kvartalu ostvarile pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 13 miliona eura i da je isti za oko 1 milion eura lošiji u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. Kada je riječ o moratorijumu za otplatu kredita, poslanik Milić je bio mišljenja da bi bilo značajno da se Odboru predstavi struktura korisnika kredita koji su se prijavili za moratorijum. Naveo je da od 64 hiljade prijavljenih, prema informacijama sa kojima on raspolaže 23 hiljade čine državni službenici a da je Vlada Crne Gore, izmjenama i dopunama Zakona o budžetu za 2020. godinu definisala da plate zaposlenih u javnom sektoru budu manje za 2%. Imajući u vidu navedeno, poslanika Milića je interesovalo da li je kroz ovaj vid moratorijuma onemogućeno, značajnom broju građana, da ostvare ovo pravo zbog nedostatka prihoda. Takođe, bio je mišljenja da su banke u Crnoj Gori iskoristile period negativnih kamatnih stopa jer su im kamatni prihodi za prvo polugođe 2019. godine u odnosu na 2018. godinu bili veći za 10%, dok su kamatni rashodi smanjeni za 14,39%, što znači da su banke zarađivale više novca dok oni koji su im obezbjeđivali ta sredstva nijesu imali koristi. Poslanik Milić je naveo da je indikativno da su najveća i najmanja banka u bankarskom sistemu Crne Gore plaćale skoro identičan iznos troškova za kamate, depozite i pozajmice. S tim što je pravopozicionirana tada imala 537 miliona eura depozita a drugopozicionirana 18 miliona eura. Naveo je da najveću prosječnu kamatnu stopu na aktivu ima jedna banka i to 7,45%, kao i na pasivu 2,13%. Takođe, bio je mišljenja da je interesantno da banka koja ima najmanju kamatnu stopu na pasivu ima najveće depozite i postavio pitanje na koji način se komitenti odlučuju da baš u tu banku polože novac. Naveo je da su banke po osnovu naknada i provizija u 2019. godini ostvarile prihod od 38 miliona eura i izrazio sumnje u podatak da su troškovi za naknade provizije banaka iznosili 22 miliona eura. Ukazao je i da su operativni prihodi banaka porasli za 8,24 miliona eura, dok su troškovi veći za 2,2 miliona eura. Takođe, polazeći od gore navedenog i podataka da je pored 2374 zaposlena u bankarskom sektoru u ovom periodu zaposleno oko 90 lica a uzimajući u obzir da je u Atlas Banci 280 zaposlenih ostalo bez posla, poslanik Milić je istakao da sve ukazuje na rast prihoda bankarskog sektora u prethodnom periodu i naveo da treba obezbijediti kvalitet bankarskog sektora u državi ali na način da on bude u funkciji građana a ne ostvarivnja ekstra profita. Poslanika Milića je interesovalo koja je banka u 2020. godini imala najveći rast depozita i to čak u iznosu od 75 miliona eura a koja banka je imala najveće smanjenje depozita u iznosu od 74 miliona eura. Naveo je da struktura kredita pokazuje u kojoj se poziciji nalaze građani Crne Gore imajući u vidu da su u 2008. godini

dugovali 415 miliona eura dok u 2020. godini duguju 1.370 miliona eura za kredite. Imajući u vidu navedeno, bio je mišljenja da nije postojala dovoljna želja Vlade Crne Gore da na ozbiljan način pristupi regulisanju poslovanja bankarskog sektora. Poslanik Milić je naveo da su Centralna banka Crne Gore i komercijalne banke postigle određeni efekat i sačuvale povjerenje klijenata ali da nije postojao princip pravednosti kod moratorijuma na otplatu kredita kao i da analize pokazuju da dosadašnje mjere Vlade za podršku građanima i privredi nijesu bile korektne. Ocijenio je da bi u budućnosti trebalo, uz obezbjeđivanje principa pravednosti, svi zajedno da snosimo teret ove krize, kao što je država Crna Gora snosila teret pogrešnih politika bankarskog sektora, poput odobravanja kredita lošeg kvaliteta. Istakao je da je nesporno da su banke i druge finansijske institucije bile značajni donatori sredstava onih fondova koji su bili u svrhe pomoći stanovništvu, kao i da finansijski sektor ima humani karakter, ali da je upitno da li je dio koji se odvaja adekvatan onome što se moglo očekivati odnosno pomoći mnogo širem krugu nego što je bilo.

Poslanik Boris Mugoša, istakao je da je u svojim izlaganjima često kritikovao poslovanje banaka smatrajući da još uvijek ne postoji suštinska konkurencija na bankarskom sektoru iako ima toliko banaka. Ocijenio je da kamatni spread treba da bude manji jer ukoliko se gleda smanjenje aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, očigledno je smanjenje pasivne stope od 80%, jer su nekada bile 5% a sada su 1%, kao i smanjenje aktivne kamatne stope od 30%, jer su nekada bile 12% a sada su 8%. Drugim riječima, posmatajući procentualno, ocijenio je da je očigledno da su se drastičnije smanjivale kamatne stope na depozite. U vezi sa naknadama i provizijama u bankarskom sektoru, ukazao je da je to oblast koja zahtijeva ozbiljniji pristup u narednom periodu. Saopštio je, na svom ličnom primjeru, da su provizije ogromne prilikom plaćanja između računa klijenata iste banke, a posebno iznosi provizija kada se plaća između računa klijenata različitih banaka, kao i da određena plaćanja poput kategorije održavanje računa i dalje nijesu jasna. Iskazao je mišljenje da provizije za elektronsko bankarstvo treba da budu niže, s obzirom da se insistira na ovakavom vidu poslovanja. Upoznat je od kolega iz banaka da su značajan dio tih provizija upravo regulatorne naknade koje CBCG propisuje, posebno kada se plaća iz jedne u drugu banku ali sa strukturom tih naknada nije upoznat, te je mišljenja da je, takođe, u pitanju segment u koji treba ozbiljnije da iskoračimo u narednom periodu.

U vezi s moratorijumom, mišljenja je da treba stvari posmatrati principijalno. Istakao je da ne postoji zemlja koja je drugačije radila moratorijum od Crne Gore, već da samo postoje neke zemlje koje su smanjile broj korisnika, te da u Crnoj Gori nije urađeno ništa drugačije nego u drugim zemljama svijeta. Međutim, nije se saglasio sa principom da se ista kamatna stopa koja je ugovorena, koristi i za obračunavanje tokom moratorijuma. Smatra da je činjenica da se moratorijum odobravao svima imala za rezultat da su dobri klijenti platili cijenu loših klijenata, jer nije bila dozvoljena selektivnost u pristupu. Cijeni da neko ko je dobio kamatnu stopu od 12-13% od banaka, nije dobar klijent, jer time što mu je odobrena tako visoka kamata ukazuje da je u pitanju visokorizičan klijent. Iskazao je mišljenje, o čemu je govorio i na skupštinskoj sjednici tokom premijerskog sata, da je trebalo uzeti u obzir: prvo, trošak nabavke sredstava za

banku jer je poznato da ih nabavlja po određenim kamatnim stopama i ako bi dala sredstva po nultoj kamatnoj stopi „a priori“ bi bila u minusu za taj iznos, drugo, regulatorne naknade koje čine kamatnu stopu koje se plaćaju regulatoru, i treće je profitabilnost banke. Podsjetio je da je još ranije ukazivao da je za kvalitetne klijente trebalo ići sa nižom stopom u odnosu na ugovorene, na način da se ne utiče na troškove nabavke sredstava, i eventualno regulatorne, ali da taj dio profitabilnosti, banke mogu za određeni stepen da koriguju prilikom formiranja konačne kamatne stope. Mišljenja je da je moratorijum trebao da utiče na banke tako da vrše restrukturiranje postojećih kredita, a ne da samo produže obavezu na tri mjeseca, i u vezi sa tim iskazao nadu da će banke u nastavku moratorijuma uzeti u obzir i mogućnost dodatne relaksacije korisnika kredita.

Ipak, potencirao je da treba da budemo odgovorni kada govorimo o ulozi banaka u našem sistemu, jer su jedan od ključnih faktora podsticanja privredne aktivnosti i ključnih karika kada je u pitanju oporavak ekonomije. Iskazao je da kao što privreda i fizička lica ne mogu bez banaka, isto tako i banke ne mogu bez njih. Takođe, ocjenio je da je otpisivanje kamatnih stopa bankama diskutabilno sa aspekta Ustava, jer se Ustavom i zakonima to dalo u nadležnost CBCG. Ukoliko bi Skupština zakonom otpisala kamatnu stopu, došlo bi se u situaciju da su dvije institucije nadležne za istu stvar.

Mišljenja je da ovoj temi treba pristupiti odgovornije i zrelije, i da se mora poslati prava poruka građanima. Ukazao je i da CBCG ima svog regulatora, neko ko kontroliše sa evropskog nivoa, zato ne treba da mjerama podržavamo loše banke, jer nam ne trebaju u sistemu, kao ni loše klijente. Zatim, da treba donijeti mjere koje će kvalitetnu supstancu bankarskog sektora očuvati jer je ona neophodna i od njene likvidnosti zavisi dosta toga u privredi. Isto tako, moramo i kvalitetne klijente da čuvamo od onih manje kvalitetnih. Na kraju izlaganja, iskazao je dilemu da li je moratorijum rezultirao onim što se očekivalo, jer smatra da onima kojima je baš trebalo, pomogao je manje, a onima kojim nije trebao, pomogao je mnogo više.

Poslanik Genci Nimanbegu, podsjetio je da se u prvom talasu aktuelne pandemije išlo humano onada kada se kriza nije previše osjetila, a to je bilo u aprilu, maju i junu. Međutim, sada situacija postaje složenija, te da treba pomoći privredi i građanima. Interesovalo ga je kako sada CBCG ocjenjuje ekonomsku perspektivu države. Takođe, interesovalo ga je da li bankarski sektor može da izađe sa „korona kreditima“ namijenjenim građanima koji se bave turizmom, jer je to sektor koji će najviše biti pogođen krizom. Saopštio je da je na ovu temu pripremio dopise za NKT, premijera Vlade, Ministarstvo finansija i Ministarstvo turizma i održivog razvoja. Ukazao je da bi osnova kredita bila potreba jedne porodice u iznosu od oko 500 eura mjesečno do sljedeće godine - turističke sezone, koji bi se vraćali na period od 5 do 7 godina i odobrali bi se na dobrovoljnoj osnovi. Drugim riječima, interesovalo ga je da li CBCG može stvoriti ambijent u kojem bi komercijalne banke krenule u susret građanima. Poslanik Nimanbegu zatražio je od guvernera CBCG komentare u vezi sa licima o čijoj sudbini se rješavalo 2015/2016. godine povodom kredita koje je odobrala Hypo Alpe Adria Banka (HAAB). Saopštio je da je upoznat sa činjenicom da i dalje postoje sudski procesi, ali i sa time da i lica koja nijesu tužila HAAB, prema nekim spisima, sudskim, se terete za više

hiljada eura duga. Na kraju, postavio je pitanje da li je CBCG sprovodila aktivnosti u prehodnoj godini kako bi pružila pomoć toj grupaciji ljudi, jer je upoznat da određena lica koja nikada nijesu bila u sudskom sporu i dalje se terete za dugove prema pravnom licu sa kojim nijesu imali nikakvu poslovnu saradnju.

Poslanica Ana Nikolić, ukazala je da je današnje saslušanje potvrdilo njeno mišljenje o predmetnoj situaciji, a to je da su moratorijumi na kredite koji je omogućila CBCG preko komercijalnih banaka za građane, na početku krize izazvane pandemijom COVID-19, prve i pravovremene mjere. Drugo, ove mjere su bile solidarne jer se moratorijum zasnivao na dobrovoljnoj osnovi i za korisnike mjera i za banke. Treće, te mjere su bile odgovorne s obzirom da građani nijesu morali da idu u banku i sve što je bilo potrebno realizovalo se sa bankama preko telefona, pa je proces bio u skladu i sa preventivnim mjerama utvrđenim u vezi sa pandemijom. Poslanicu Nikolić interesovalo je šta bi bilo da se nije izašlo sa moratorijumom za kredite odnosno da li bi građani danas bili u boljoj ili lošijoj poziciji. U odnosu na mogućnost ukidanja kamatnih stopa tokom perioda moratorijama, podsjetila je da se tokom prethodnih izlaganja kolega ukazalo na nemogućnost takvog rješenja s obzirom na ustavno uređenje. Stoga, iznijela je primjer da kredit koji se vraća za pet godina u stvari vratiće se za pet godina i tri mjeseca, pa će se za tri mjeseca produžetka obračunati adekvatna kamatna stopa. U vezi sa tim, postavila je pitanje da li je u regionu ili Evropi, centralna banka neke zemlje ili regulator u ovoj oblasti donio odluku o otpisu ove kamatne stope.

Istakla je da je tokom ovog saslušanja ukazano da je, u vremenskom periodu do kraja godine, stimulans CBCG prema komercijalnim bankama da finansijski restrukturiraju sve loše kredite građana i privrede, tj. uspostavi dijalog između banaka, građana i privrede o mogućnostima smanjenja kamatnih stopa. Ocjenila je da je saslušanjem potvrđeno da će i za nove kredite do kraja godine biti sporiji pad kamatne stope. Mišljenja je, s obzirom da će Vlada Crne Gore kroz treći paket mjera koji se priprema opredijeliti oko 200 miliona eura svim privrednicima i građanima za funkcionisanje, da banke treba jednako toliko da obezbijede u svom portfoliju kako bi se na adekvatan način pružila kvalitetna kreditna sredstava privredi. Na kraju izlaganja, postavila je pitanje da li će banke u tekućoj godini ostvariti veći profit nego u 2019. godini, kada je to bilo oko 50 miliona eura, ukoliko sve ostale varijable ostanu konstanta.

Poslanik Momčilo Martinović, ukazao je da ono što ga najviše interesuje već odgovoreno u prethodnim izlaganjima guvernera CBCG tokom saslušanja, a odnosi se na iznos likvidnih sredstava koje su banke izgubile, način na koji je region odreagovao u ovoj situaciji tj. uporednu praksu, kao i na činjenicu da je Crna Gora 12-a država, od 200 zemalja, koje su jedan ovakav sistem sprovele, smatrajući to izuzetno pohvalnim. Istakao je da je jasno da je prvi moraturijum, s jedne strane bio obavezan, a s druge dobrovoljan, dok je drugi moratorijum bio dobrovoljan za obje strane. U vezi sa tim interesovalo ga je koliki je iznos prvog i drugog moratorijuma, ukoliko CBCG trenutno raspolaže sa navedenim podacima; šta je bio motiv CBCG za uvođenje drugog moratorijuma, da li je veća zainteresovanost kod banaka bila da drugi moratorijum bude ponuđen uz iste

uslove kao prvi, te da li su banke u okviru drugog moratorijuma targetirale posebne grane privrede kojima treba pomoći, i koji su ključni zadaci CBCG u narednom periodu.

Viceguverner CBCG, Miodrag Radonjić, povodom pitanja da li je moratorijum pravedan ili nije, kazao je da će u tom dijelu uvijek biti prostora za kritiku, naglasivši da se, u vremenu kada je Savjet CBCG donosio navedenu odluku, nije znalo kakvo će biti stanje u državi, ni koliko bolesnih od korona virusa, a da se znalo da je stanje u jednoj od susjednih zemalja bilo vrlo loše. S tim u vezi, ukazao je viceguverner, donijeli su odluku o uvođenju moratorijuma na način koji je dostupan svima, neselektivno, kako bi se pružila mogućnost da se rata koja bi bila upotrijebljena za vraćanje kredita, iskorisiti u svrhe očuvanja zdravlja. U odnosu na pitanje šta bi se desilo da nije uvedena mogućnost moratorijuma, podsjetio je da se svakim ugovorom o kreditu definiše obaveza zajmodavca da da iznos kredita zajmoprimcu, a zajmoprimac se obavezuje da će u narednom periodu, po dogovorenoj cijeni, vratiti taj novac, te da ukoliko zajmoprimac ne bude u mogućnosti da vrati novac na vrijeme, prilaže garante od kojih se kredit može naplaćivati, kao i da kod većih iznosa postoje dodatna obezbjeđenja u vidu stambenih objekata i nepokretnosti koji se zalažu za obezbjeđenje kredita. S tim u vezi, naglasio je da bi se, u slučaju da nije bilo mogućnosti za moratorijum, desilo ono što je ugovoreno, i kod kašnjenja bi bili pokrenuti predviđeni mehanizmi, te bi se uz redovnu kamatu, naplaćivala i zatezna, koja je po definiciji mnogo veća od redovne, vršila bi se naplata od žiranata. Istakao je da je ovom mjerom svim klijentima data mogućnost, na njihov zahtjev, da dobiju produženje tog kredita, za 3 mjeseca i po cijeni koja je prethodno ugovorena. S tim u vezi, ukazao je da nema govora o ekstra profitu i ekstra cijeni, te da se govori o cijeni koju bi klijenti, kada su uzimali taj kredit, platili da su tražili dodatno grejs period od 3 mjeseca. Ukazao je da je CBCG kao regulator obavezala banke da moraju izaći u susret svakom klijentu, kao i da u CBCG smatraju da je navedeni moratorijum bio djelotvoran i dobar. Povodom pitanja u vezi prvog i drugog moratorijuma, viceguverner je naveo da još nemaju precizne podatke koji se odnose na drugi moratorijum. Kazao je da su banke, kada je u pitanju drugi moratorijum, dale uslove, te da sada traže potvrdu pogođenosti novonastalom situacijom, kao i da se očekuje duplo manje korisnika drugog moratorijuma, u odnosu na prvi, kada je obuhvat bio 46%, uzimajući u obzir da je u zemljama, koje su od početka imale uslove kao kod drugog moratorijuma, obuhvat u rasponu 10-20%.

Viceguvernerka CBCG, Zorica Kalezić, navela je da u prilog nepostojanja ekstra profita ukazuje i to da su banke moratorijum smatrale prilikom za ostvarivanje ekstra profita, da bi isti tretirale kao apsolutni i dale apsolutno svima mogućnost da se prijave i da nastave da ostvaruju ekstra profit. Kazala je da je navedeno iznuđena mjera, mjera koja je uslovno rečeno donijeta u jednoj radikalnoj formi, te ponovila da većina zemalja nije donijela apsolutni ili automatski moratorijum. Navela je i da drugačijeg obračuna kamata, a da se ne naruši neto sadašnja vrijednost kreditne obaveze, nema. Istakla je da je navedeno jasno

propisano EBA¹ smjernicama, koje su izašle 4. aprila tekuće godine, dok je moratorijum u Crnoj Gori donijet 20. marta, ukazavši da to govori u prilog da je CBCG anticipirala obavezu da mora raditi u pravcu onoga što su ugovoreni odnosi između klijenata i banke. Navela je primjer Federacije Bosne i Hercegovine, gdje je predložen zakon kojim se definiše obračun kamata od 1%, da su reakcije Svjetske banke i MMF-a išle u istom pravcu, što je takođe išlo u prilog da se u CBCG ne može razmišljati o drugačijem obračunu kamate. Takođe, navela je primjer Rumunije, te obračuna, za jedan dio stambenih kredita, prostim umjesto složenim kamatnim računom, istakavši da je ovaj predlog završio na Ustavnom sudu, te da je pravna sigurnost, u kontekstu navedene odluke, narušena. Ukazala je da konsultacija internacionalne prakse nije najvažniji razlog za stav CBCG, već traženje balansa, te da neto sadašnju vrijednost kreditnih obaveza treba očuvati. U odnosu na izlaganje poslanika Milića, pojasnila je da se u intervjuu koji je dala u martu 2020. godine, gdje se navodi da „CBCG priprema mjere sa ciljem očuvanja finansijske snage banaka“, ne misli na kontekst moratorijuma nego kontekst mjere koja se odnosila na zabranu bankama da isplaćuju dividende akcionarima, u smislu akcija banaka, kako bi se pripremile za finansijski udar, te da je navedenim citirala mjeru Evropske centralne banke. Dalje, u dijelu koji je vezan za Atlas banku, u odnosu na generalna izlaganja u kojima su iz CBCG ocijenili da je finansijski sistem, na nivou sistema stabilan, kazala je da je tvrdnja apsolutno tačna. Navela je i da je propadanje banaka nešto što se događa, te da je u Evropskoj uniji, od početka finansijske krize do sada, preko 113 banaka propalo. Kazala je i da je u istom periodu propala 441 banka u Sjedinjenim Američkim Državama, a da se FED, s tim u vezi ne sastaje svake nedjelje, ili svakog mjeseca da bi o tome raspravljao. Navela je da je sa stanovišta mandata CBCG važno obezbjeđenje stabilnosti finansijskog sistema u cjelini, te ukazala da je svaka od mjera CBCG nastala nakon dugog promišljanja i duge analize. Kazala je i da joj je drago da je sada, umjesto priče o ostvarivanju ekstra profita banaka, poslanik Milić iznio stav da je prva faza moratorijuma bila preizdašna i da nije bila dobro targetirana. Navela je da je, iz sadašnje perspektive tvrdnja tačna, ali i ponovila da se u momentu kada je CBCG donosila ovu mjeru, nije znalo koje će djelatnosti biti zatvorene, kakav će biti obim pandemije, te da li će odmah doći do smanjivanja zarada u javnom sektoru. S tim u vezi, kazala je da je nivo neizvjesnosti bio toliko velik da su, sa stanovišta održivosti crnogorskog finansijskog sistema, odmjerili da je navedeno nešto što banke mogu podržati.

Navela je i da su znali da će bilansi banaka da se pogoršavaju, da je pad od 36% u nivou profitabilnosti i gubici u dvije banke, od čega jedne systemske, na kraju maja mjeseca nešto što su već anticipirali, te da je sa te strane, finansijski sistem koji treba da postane generator oporavka u odnosu na sve ono što nas čeka, imperativ. U odnosu na projekcije i reputabilnost CBCG u tom smislu, kazala je da je guverner izašao sa onim ciframa koje su u tom momentu postojale, na bazi projekcija i informacija koje je CBCG u datom momentu imala, kao i da je Svjetska banka u jednom mjesecu dva puta prilagodila njihove projekcije, a da niko ne govori o njenoj reputabilnosti. Kazala je i da, kada je nivo

¹ Evropsko nadzorno tijelo za bankarstvo

neizvjesnosti postao toliko visok, imajući u vidu da je riječ o šoku koji se dešava jednom u stotinu godina, CBCG nije više željela da izlazi u javnost sa projekcijama, te da je u tom smislu dovoljno reći da je u tom momentu postojala projekcija koja se kretala, od finansijske institucije do finansijske institucije, u rasponu od -1,7 do -9. Navela je i da su u CBCG radili sa onim mikroinformacijama koje su imali o platnom prometu, o kretanju turizma, da je bilo eksternog zatvaranja pojedinih industrija. Ukazala je i da je MMF sada ponovo izašao sa novim procjenama, poslije dva mjeseca, te da se ne zna kakve nas procjene tek čekaju do kraja godine. Ocijenila je i da nekonzistentne projekcije u uslovima ovakvog šoka ne utiču na reputaciju, te da se, nažalost, aktivnosti i neizvjesnost mijenjaju iz časa u čas.

Guverner Centralne banke Crne Gore, Radoje Žugić, ukazao je da je tokom saslušanja želio da pokaže da CBCG nije jedan čovjek, već tim kooperativnih i koordiniranih eksperata. Istakao je da se, kako je viceguvernerka saopštila, projekcije od strane svih međunarodnih institucija, iz dana u dan, mijenjaju i da je teško da bilo ko može da projektuje u kojoj mjeri, kao i da u ovom trenutku imamo drugi „peak“ prvog talasa korona virusa, što niko nije očekivao. Naveo je i da se tokom 42 dana spominjala „corona free“ destinacija, pa nakon toga uslijedio drugi „peak“, te da se ne zna da li ćemo imati drugi talas itd. Ukazao je da je CBCG stala sa objavljivanjem, poučena iskustvom, recimo, Banke Engleske koja je zaustavila sve projekcije i prognoze, kao i da se iste vrše, ali ne objavljuju. U odnosu na izlaganje poslanika Milića, te pitanja da li je prvi moratorijum pravedan, ocijenio je da je iz jednog ugla, sa stanovišta pravednosti u funkciji ekonomije, pravedan jer je po tom osnovu povećana likvidnost građanima i kompanijama, što je uslovalo kreiranje i tražnje i izmirenje nekih drugih obaveza. Istakao je da u našem sistemu nema negativnih kamatnih stopa, kao i da imamo jednu banku koja je privukla ogromne depozite, te da je lično tražio od supervizije da se banka upozori da ne kreira nestabilnost za svoj dio tržišta. Naveo je da su provizije banaka predmet interesovanja CBCG, da je donesen Zakon o platnom prometu koji je u skladu sa evropskim standardom, kojim je definisano da banke moraju transparentno da objavljuju svoje tarife, na svojim internet stranicama i iste dostavljaju CBCG, da bi svaki klijent banke mogao da upoređuje cijene koštanja od banke do banke. U periodu moratorijuma, naveo je da je e-commerce bio besplatan kod gotovo svih banaka, što je dovelo do smanjivanja prihoda od platnog sistema za oko 4 mil. eura, po tom osnovu. Povodom komentara da je rastao dug stanovništva prije korona krize, naveo je da je to tačno, kao i da je CBCG tada donijela jednu makroprudencijalnu mjeru, kojom se zabranjuje da se na duži rok i za veći nivo kredita, bez dodatnih garancija, kreira takvo zaduženje građana u komercijalnim bankama. U odnosu na predlog poslanika Mugoše, da se smanji kamata za dobre klijente, kazao je da one već jesu smanjene, te da se kamate kreću i ispod 3%, a ne preko 4%, za prvoklasne klijente. Povodom navoda da ne treba podržavati loše banke, naveo je da sve banke ispunjavaju propisane parametre poslovanja, te da u Crnoj Gori nema loših banaka. U odnosu na pitanje poslanika Konjevića, koje se odnosi na kamatu moratorijuma, kazao je da je izvedena procjena kamate prije njene realizacije, prema Vladi, na bazi prethodnih podataka, koja je iznosila 36 mil. eura. Povodom navedenog,

međutim, kazao je da je obračunata kamata nešto iznad 19 mil. eura i za građane i za kompanije. Naveo je da se u CBCG prate agregatni podaci, i prije uvođenja stečaja, te da je i njegova izjava vezana za stanje i stabilnost finansijskog sistema bazirana na praćenju agregatnih podataka. Ukazao je i da je ocjena MMF-a da je uvođenje stečaja u dvije banke „smooth resolution“, odnosno glatko riješeno i u liniji sa zakonom, te da su u CBCG, pored brojnih tužbi koje su imali, sve obavili na najbolji mogući način i podigli reputabilnost CBCG po tom osnovu. Guverner se saglasio sa stavom poslanika Martinovića da CBCG treba da se što više pojavljuje u javnosti sa saopštenjima, ali i naveo da je Savjet CBCG održao deset sjednica u proteklom vremenu, te da imaju veoma frekventnu komunikaciju sa bankama i Vladom, što je ispraćeno saopštenjima. Odgovarajući na pitanje u vezi planiranog profita banaka ove godine, kazao je da po trendovima koji su trenutno aktuelni, sve zavisi od kretanja naše ekonomije i projekcije i procjene stopa ekonomskog rasta društvenog proizvoda. On je dodao da Centralna banka Crne Gore, već implementira procjenu kvaliteta aktive u bankama, kako bi imali objektivnu sliku o stanju u bankarskom sektoru. Naveo je, takođe, da pojedine banke, prepoznajući tešku situaciju u turizmu, daju povoljne beskamratne kredite domaćim gostima, na 12 mjeseci. To je, kako je naveo, korisno i za građane i za turističku privredu.

Poslanik, Raško Konjević, kako je razumio iz izlaganja guvernera, zvaničan podatak Centralne banke je da će banke za tri mjeseca moratorijuma, obračunati i naplatiti, po ugovorenim kamratnim stopama, oko 19 miliona eura od građana i privrede Crne Gore. Prosječna kamratna stopa u martu 2020. godine, kako je istakao, bila je 5,97%. Interesovalo ga je, kolika je bila prosječna kamratna stopa u zemljama Evropske unije, gdje nije bilo ovakvog moratorijuma. To ga zanima kako je naveo, da bi građani mogli napraviti poređenje, jer se stiče utisak da je Centralna banka više brinula da očuva profitabilnosti banaka, nego da u uslovima krize, donese mjere koje će pomoći građanima i privredi. On smatra da rentabilnost Centralne banke neće biti ugrožena ali se ozbiljno narušava njen autoritet, iznošenjem uranjenih procjena prvog dana nakon što su mjere donešene, a to je da će rast biti 0,5%, ako kriza potraje 60 dana, 0% ako bude trajala 90 dana i biće blaga recesija ako bude kriza trajala 120 dana. Nije potreban, kako je naveo, nikakav poseban ekonometrijski model da se zaključi kako nas očekuje velika kriza. Podsjetio je na situaciju iz 2009. godine, kada su građani, preko budžetskih pozajmica, trebali da pomognu banke. Četrdeset četiri miliona eura, povučeno je te godine, po kamratnoj stopi od 1,25% za vraćanje. Tada je kamratna stopa na tržištu bila preko 7% prosječno. Po njegovom mišljenju isti model bi mogao da se primijeni i sada prema građanima, jer su građani ugroženi, oni ostaju bez posla. On je izrazio saglasnost sa mišljenjima da se treba očuvati finansijska stabilnost banakarskog sistema, ali isto tako treba naći mjeru da se pomognu građani i privreda. Podsjetio je na riječi poslanika Nimanbegua, sa kojim se u potpunosti slaže, da su građani i privreda danas u većoj krizi nego što su bili 1. aprila 2020. godine. U daljem izlaganju poslanik Konjević je naveo, da postoji neslaganje između onoga što je guverner CBCG izjavljivao i onoga što su bili rezultati. Naveo je primjer stečaja u Atlas i IBM banci. Nije strašno što banka ide u stečaj, svaki dan neka firma ode u stečaj, ali kako je kazao, ne treba forsirati izjavu da ne postoji ni jedna loša

banka u crnogorskom bankarskom sistemu. Podsjetio je, da su i u oktobru 2018. godine iznošene iste tvrdnje, kako ne postoji loša banka u crnogorskom bankarskom sistemu. U daljem izlaganju kazao je, da je guverner Centralne banke u januaru 2019. godine u odgovoru na pitanje oko stečaja u Atlas i IBM banci, kazao da neko treba da bude odgovoran zbog stečaja u tim bankama ali do danas se nije saznalo ko. Podsjećanja radi pročitao je dopis koji je bivša viceguvernerka, Irena Radović, uputila 9. decembra 2016. godine, guverneru CBCG, a u vezi dostavljanja dokumentacije i nacrtu rješenja o uvođenja privremene uprave u Atlas banci AD Podgorica. Kako je privremena uprava uvedena decembra 2019. godine, pretpostavio je, da su u tom vremenskom intervalu preduzimate mjere u cilju sanacije te banke, koje nijesu na kraju dale željeni rezultat. Posljedica tog stečaja, kako je naveo su 140 miliona gubitka i 280 radnika bez posla. U daljem izlaganju, osvrnuo se na problem turističke privrede navodeći da 25% BDP-a potiče iz turizma i da se toj grani privrede mora pomoći u ovoj situaciji jer će kriza trajati još dugo, a oporavak će biti dugotrajan i težak.

Guverner CBCG, Radoje Žugić, odgovarajući na pitanje oko stanja u bankarskom sistemu, kazao je, da je u prethodnom izlaganju naglasio da su trenutno sve banke sa pozitivnim performansama u našem sistemu i da trenutno nema loše banke u sistemu. Šta će biti u ovom turbulentnom vremenu koje je pred nama, kako je kazao, teško je prognozirati. Istakao je da će se Centralna banka, truditi da sačuva finansijsku stabilnost kod zdravog bankarskog sistema koji čini dominantni udio od 90% u finansijskom sistemu. Saopštio je, da na dnevnom nivou prate sve aspekte u kretanju ekonomije i ako dođe do najgoreg scenarija, CBCG će biti spremna i za radikalnije mjere. Taj scenario podrazumijeva potkopavanje finansijske stabilnosti u bankarskom sistemu i u tom slučaju, kako je kazao, primijenili bi član 4 Zakona o Centralnoj banci, kojim se dozvoljava preduzimanje svih mjera. Kada je u pitanju stečaj u ATLAS banci i dopis bivše viceguvernerke naveo je da je to bila informacija, nakon koje su uložili ogroman trud da saniraju tu banku. Bio je to naslijeđeni problem i rješavali su ga na način da je na kraju ocjena MMF-a bila da je to, glatko riješeno i u skladu sa zakonom. Kazao je da niko sa međunarodnih adresa nije prigovorio na način rješavanja pomenutog stečaja. U toku procesa, nakon uvođenja privremene uprave, dodao je, bilo je interesovanja određenih investitora ali ti investitori nijesu zadovoljili kriterijume kredibilitnosti i ostalih finansijskih planova koji se tiču nastavka poslovanja ove banke. Zbog negativnih elemenata koji su spustili solventnost ove banke na minus sedam, imperativna norma je zahtijevala da se krene u stečaj. Smatra da je to odlično odrađen posao i da se nakon toga dobio stabilan bankarski sektor u finansijskom sistemu. Bankama je figurativno gledano, kako je istakao, zaplijenjeno 51 milion profita i dat u kapital, kako bi osnažili banke i očuvali njihovo zdravlje i otpornost u bankarskom sistemu.

Poslanik Srđan Milić, smatra da moratorijum na otplate kredita nije povoljan za građane i da bi se građanima trebali omogućiti uslovi kao što su bili za banke 2009. godine. U tom slučaju građani bi vraćali 4 miliona eura umjesto 19 miliona eura koliko sada treba da vrate za vrijeme moratorijuma otplate kredita. Prema njegovim riječima, dominantno se

govorilo kako sačuvati bankarski sistem, ali smatra da su od moratorijuma građani dobili samo još više kamata i troškova. Prema zvaničnim podacima iz Centralne banke CG, platni promet je u prethodnom periodu bio na nivou prometa iz 2019. godine. Na pitanje, šta će se desiti i koje su posljedice od pandemije kovida 19, govorilo se o finansijskom sistemu. Naveo je primjer Dojče banke, koja je tek ove godine, prvi put od 2014. godine, poslovala sa dobitkom. Smatra da bankarima u Crnoj Gori, pogoduju niske kamatne stope u Evropi kada je trebalo opravdati rekordno snižavanje kamata na depozit. S druge strane niske kamatne stope nemaju velikog efekta kad su u pitanju politika plasmana banaka jer kamate na novoodobrene kredite za državu su apsolutno identične kao i prije 12 mjeseci. Osvrnuo se i na tvrdnju da su građani trebali da plate zateznu kamatu, i ako je svakome od njih u ugovoru o kreditu definisano, da se u slučaju više sile, epidemije itd. uslovi kreditiranja mijenjaju, ali kao što je rečeno, kamata se mora platiti.

Poslank Boris Mugoša, komentarisao je visinu bankarskih provizija, koja je različita od banke do banke i smatra da ne treba sve banke stavljati u isti koš jer nijesu sve loše.

Predsjednik Odbora za ekonomiju, finansije i budžet, Predrag Sekulić, zahvalio se učesnicima u raspravi I predstavnicima CBCG, podsjećajući da je Ustavom i zakonom, definisana pozicija Centralne banke CG i da se to ponekad zaboravlja kad se komentarišu njene nadležnosti i posao. Svakako vjeruje da je saslušanje bilo korisno za poslanike kao i za guvernera i njegove saradnike, a najvažnije i za građane Crne Gore.

* * *

Sjednica je završena u 13.40 časova.

* * *

Sastavni dio zapisnika čini audio-video zapis sa sjednice.

*Zapisnik je članovima Odbora prosljeđen putem mejla i s obzirom da na nije bilo primjedbi do 3. avgusta 2020. godine, isti se smatra usvojenim.

Broj: 00-63-7/20-

SEKRETAR SEKRETARIJATA ODBORA
Demir Mujević, s.r.

PREDSJEDNIK ODBORA
Predrag Sekulić, s.r.